

14. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / [В.Б. Авер'янов, М.А. Бояринцева, І.А. Кресіна, Д.М. Лук'янець та ін.] ; за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Наук. думка, 2007. – 587 с.
15. Іванюшенко В.В. До питання щодо поняття юридичних гарантій права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля / В.В. Іванюшенко // Правничий вісник / Ун-т економіки та права «КРОК». – К., 2009. – Вип. 4. – С. 17–25.
16. Мушак Н.Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів / Н.Б. Мушак // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 298–301.
17. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
18. Про перелік документів дозвільного характеру в сфері господарської діяльності : Закон України від 19 травня 2011 р. № 3392-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 47. – Ст. 532.
19. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 130.
20. Ославський М.І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади : [навчальний посібник] / М.І. Ославський. – К. : Знання, 2009. – 486 с.
21. Романяк М.М. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності у сфері забезпечення екологічної безпеки : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / М.М. Романяк. – Ірпінь, 2010. – 183 с.
22. Отримання дозволів у підприємницькій діяльності / за заг. ред. Г.О. Лиско, Л.Б. Сало, Н.Є. Хлібороб, А.М. Школик. – Львів, 2011. – 150 с.

УДК 342.9

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОСТУПКИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Капітаненко Н.П.,
к.ю.н., доцент

Запорізька державна інженерна академія

У статті розглянуто напрями модернізації інституту адміністративної відповідальності за проступки у сфері господарської діяльності, зокрема створення оновленої системи правових і наукових категорій адміністративного права, перегляд доктринальних засад українського адміністративного права в контексті євроінтеграційних вимог та кодифікація адміністративно-деліктного законодавства задля побудови правової держави в Україні.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративні проступки, господарська діяльність, кодифікація адміністративно-деліктного законодавства.

Капитаненко Н.П. / АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРОСТУПКИ В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Запорожская государственная инженерная академия, Украина

В статье рассматриваются направления модернизации института административной ответственности за проступки в сфере хозяйственной деятельности, в частности создание обновленной системы правовых и научных категорий административного права, пересмотр доктринальных основ украинского административного права в контексте евроинтеграционных требований и кодификация административно-деликтного законодательства с целью построения правового государства в Украине.

Ключевые слова: административная ответственность, административные проступки, хозяйственная деятельность, кодификация административно-деликтного законодательства.

Kapitanenko N.P. / CURRENT ISSUES OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR OFFENSES IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY / Zaporizhia State Engineering Academy, Ukraine

Development of Ukrainian statehood requires modernization and improvement of the legal system in Ukraine, including its component – the administrative law. In the process of modernization institute of administrative responsibility to pay attention to the following questions.

First, reform of this institution should start with an analysis of terminology, as the system of scientific and legal concepts of the theory of administrative law needs to be updated. Perennial attempts qualitative changes did not lead to real change, the debate continues and becomes actuality and relevance in legal science and literature, and in enforcement activity.

Second, the work of unification of terminology should include research and for value categories «administrative offense» and «administrative violation». The current law identifies these categories. It seems appropriate to use the term depending on the subject of abuse, including administrative violation – a violation committed by government institutions, and administrative offense – its illegal actions of persons who have violated administrative law. Of course, this approach in economic sphere of responsibility for administrative offenses subject entities, which are individual entrepreneurs and legal entities.

Thirdly, the administrative liability of legal persons – a new phenomenon in the administrative and legal regulation, whose appearance is due to socio-economic transformation in Ukraine and requires further study.

Fourth, the best results of classification of existing administrative tort law Ukraine would adopt a new codified act. Administrative law governing a fairly wide array of social relations and, of course, codification can be solid, and should be based on the gradual implementation, complexity and continuity. Relevant questions are updated doctrinal foundations Ukrainian administrative law in the context of European integration requirements.

Thus, the leading trend of modern administrative law is to review its basic principles in order to harmonize relations between the public administration and human. Administrative law is given as the main means of creating models of administrative and legal relations of a new type, in which a person should see in administrative law one of the principal means guarantees the realization and protection of the rights and freedoms in the field of public relations. Among the important tasks of these changes – modernization institute administrative proceedings, including, for offenses in the sphere of economic activity.

Key words: administrative responsibility, administrative offenses, economic activity, codification of administrative and tort law.

Розбудова української державності потребує модернізації та вдосконалення правової системи України, у тому числі її складової – адміністративного права. Провідною тенденцією розвитку сучасного адміністративного права є перегляд його основних засад на основі відходу від доктрини радянського адміністративного права та затвердження сучасної оновленої загальноєвропейської ідеології, спрямованої на гармонізацію відносин між публічною адміністрацією й людиною [1, с. 127].

Концепція адміністративної реформи в Україні передбачає подальшу систематизацію адміністративного законодавства, насамперед шляхом його кодифікації. Концепція визнає, що з об'єктивних причин неможливо здійснити кодифікацію одночасно, тому доцільно здійснювати поетапну кодифікацію за окремими сферами та інститутами адміністративно-правового регулювання, відповідно до якої кожний етап кодифікаційного процесу має завершуватися підготовкою окремих частин майбутнього Адміністративного кодексу України у вигляді відповідних томів (або «книг») [2]. Систематизація адміністративно-деліктного законодавства, на нашу думку, має відбуватися за двома напрямками: оновлення змісту адміністративно-деліктних норм та подальша поетапна кодифікація цього інституту адміністративного права. Зазначена позиція відповідає напрямку модифікації адміністративної відповідальності також і у сфері господарської діяльності, що зумовлює актуальність дослідження.

Різні аспекти адміністративної відповідальності відображено в працях таких учених-адміністративістів, як В. Авер'янов, О. Андрійко, Ю. Битяк, А. Васильєв, В. Гарашук, І. Голосніченко, Е. Демський, Є. Додін, І. Коліушко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Миколенко та ін.

Метою статті є встановлення сутності та визначення напрямів реформування адміністративної відповідальності за адміністративні проступки у сфері господарської діяльності на основі аналізу нормативно-правових актів та наукових джерел.

Інститут адміністративної відповідальності був одним із найбільш опрацьованих у складі радянського адміністративного права, прикладом чого слугує чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [3, с. 85]. Суттєві зміни в країні на початку 1990-х рр. окрасили палітру взаємин у суспільстві різними барвами, нові явища політичного, економічного та соціального спрямування потребували швидкого врегулювання, що спричинило появу низки нормативно-правових актів. Швидкість перетворень у суспільстві в умовах ринкової економіки не відповідала темпам законотворчої діяльності парламенту України щодо прийняття нових та внесення відповідних змін до чинних кодифікованих актів, зокрема, стосовно сфери господарської діяльності [4, с. 72]. У результаті до ст. 2 КУпАП були внесені зміни, які передбачали можливість регулювання адміністративних правовідносин не лише кодифікованим адміністративно-деліктним актом, а й іншими законами України [5, с. 21]. Крім того, аналіз характеру змін, яких зазнав КУпАП за часів незалежної України, зазначає О. Когут, свідчить про те, що ці зміни здійснювались, як правило, шляхом встановлення нових заборон та збільшення кількості органів адміністративної юрисдикції [6, с. 294].

Узагальнення сучасних напрацювань вітчизняних адміністративістів стосовно напрямів удосконалення адміністративно-деліктного законодавства надає можливість визначити певні концептуальні підходи оновлення інституту адміністративної відповідальності взагалі та відповідальності за проступки у сфері господарської діяльності зокрема.

Передусім варто розпочати роботу над основними категоріями, які є інтелектуальною методологічною основою для подальшої систематизації норм права щодо врегу-

лювання адміністративних правовідносин. Опрацюванню підлягають такі поняття, як адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, адміністративний проступок, суб'єкти адміністративно-правових відносин, суб'єкти адміністративної відповідальності та ін. Нагальна потреба у створенні юридичної конструкції, яка може бути покладена в основу нормативно зафіксованого визначення поняття адміністративна відповідальність, на думку Д. Лук'янця, обумовлена тим, що, по-перше, положення КУпАП поширюються й на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена не лише КУпАП, а й іншими законами України (ст. 2 КУпАП); по-друге, за вчинення адміністративного проступку передбачена адміністративна відповідальність (ч. 1 ст. 9 КУпАП). За таких обставин у разі вчинення проступку та застосування норми права за межами кодифікованого закону слід мати законодавче визначення адміністративної відповідальності, яке б давало можливість встановити правову природу зазначеного явища й виявити необхідні та достатні кваліфікаційні ознаки вказаного виду юридичної відповідальності [7, с. 9].

Також слід звернути увагу на пропозицію, надану Центром політико-правових реформ, про розмежування адміністративного правопорушення на три види порушень: адміністративні проступки, адміністративні правопорушення та кримінальні проступки. «Очищений» таким чином інститут адміністративних проступків, на думку авторів концепції, має бути об'єднано в один Кодекс про адміністративні проступки [8, с. 201].

Наступне концептуальне положення правників щодо питання реформування інституту адміністративної відповідальності полягає у визнанні юридичних осіб повноцінними суб'єктами адміністративних проступків [9, с. 8]. Тривала невирішеність спірного питання адміністративної відповідальності юридичних осіб на рівні кодифікованого адміністративно-деліктного акта призвела до використання у відповідних законах, які врегульовують певні сфери суспільного життя, поняття «фінансові санкції», що дало підстави частині науковців вести мову про виокремлення фінансової, податкової, економічної відповідальності [10, с. 290].

Ще одна доктрина вітчизняних науковців щодо якісного оновлення інституту адміністративної відповідальності взагалі та сфери господарської діяльності зокрема передбачає перегляд видів стягнень, які застосовуються в разі вчинення особою адміністративного правопорушення. Аналізуючи види адміністративних стягнень, які застосовуються за вчинення проступків у сфері господарської діяльності, варто зауважити, що вони мають як майнову, так і особисту спрямованість, наприклад: попередження, штраф, конфіскація обладнання та виробленої продукції. Слід уважно поставитися до пропозиції В. Авер'янова, Д. Лук'янця та Н. Хорошак про необхідність чіткого розмежування двох самостійних груп стягнень: 1) основних, метою яких є передусім покарання правопорушника; 2) додаткових, метою яких є усунення умов для подальшого вчинення правопорушень [11, с. 22].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 р., який набрав чинності 17 січня 2012 р., сприяв реалізації основних оновлених ідей не лише в царині кримінального права, а й адміністративного [12]. У результаті декриміналізації діянь за економічні злочини, відповідно до зазначеного закону, шістьнадцять складів злочинів, передбачених розділом VII Особливої частини Кримінального кодексу України, були переведені до категорії суспільно шкідливих, тобто визнані адміністративними правопорушеннями. Відповідні зміни сприяли збільшенню кількості складів адміністративних правопорушень у сфері господарювання.

Таким чином, істотне оновлення змісту адміністративно-деліктного законодавства має відбуватися одночасно з процесом його систематизації. У процесі модернізації інституту адміністративної відповідальності варто звернути увагу на такі питання.

По-перше, реформування зазначеного інституту варто розпочинати з аналізу термінології, оскільки система наукових і правових понять теорії адміністративного права потребує оновлення. Багаторічні спроби якісних змін не привели до фактичних перетворень, дискусія продовжується й набуває злободенності та актуальності як в юридичній науці та літературі, так і в правозастосовній діяльності. Слід зауважити, що всі існуючі дефініції адміністративної відповідальності, надані вченими, носять науково-дослідницький характер, хоча широкий спектр проблем законодавчого регулювання відповідного інституту адміністративно-правової галузі до цього часу залишається невирішеним.

По-друге, робота з уніфікації термінології має містити дослідження й щодо співвідношення категорій «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок». Чинний КУпАП отождоює зазначені категорії, хоча потреба у встановленні сутності кожної з них є нагальною. Вирішення питання співвідношення понять «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок» шляхом виявлення критеріїв їх розмежування має важливе теоретичне та практичне значення для становлення національного законодавства. Вважаємо доцільним використовувати категорії залежно від суб'єкта порушення: адміністративне правопорушення – це порушення, вчинене суб'єктом владних повноважень, а адміністративний проступок – це протиправні дії осіб, які порушили адміністративно-правові норми. За такого підходу у сфері господарської діяльності адміністративній відповідальності за проступки підлягають суб'єкти господарювання, якими згідно із ч. 3 ст. 55 Господарського кодексу України є фізичні особи-підприємці та юридичні особи [13].

По-третє, адміністративна відповідальність юридичних осіб – це нове явище у сфері адміністративно-пра-

вового регулювання, поява якого обумовлена соціально-економічними перетвореннями в Україні. На сьогодні необхідність перегляду суб'єктів адміністративного проступку об'єктивно підтверджується закономірностями розвитку суспільних відносин та формуванням відповідного нормативно-правового забезпечення цього процесу, потребуючи подальшого дослідження з метою вирішення питання.

По-четверте, оптимальним результатом систематизації чинного адміністративно-деліктного законодавства України стало б прийняття нового кодифікованого акта. Адміністративно-правові норми регулюють досить широкий масив суспільних відносин, і, безперечно, кодифікація не може бути суцільною, а має базуватися на принципах поетапності, комплексності та безперервності. Актуальним є питання оновлення доктринальних засад українського адміністративного права в контексті євроінтеграційних вимог.

Відтак інститут адміністративної відповідальності – це багатогранне соціально-правове явище, яке охоплює адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, проступки з їх класичним складом, стягнення та порядок їх застосування, діяльність правозастосовних органів тощо. Опрацювання зазначених питань, які складують структуру адміністративної відповідальності, надасть можливість дослідити один із видів юридичної відповідальності, зокрема у сфері господарської діяльності.

Таким чином, провідною тенденцією розвитку сучасного адміністративного права є перегляд його основних засад із метою гармонізації відносин між публічною адміністрацією й людиною. Нормам адміністративного права надається роль основного засобу створення моделей адміністративно-правових відносин нового типу, за яких людина повинна вбачати в адміністративному праві один із головних засобів гарантії реалізації та захисту своїх прав і свобод у сфері публічно-правових відносин. Серед важливих завдань зазначених перетворень – модернізація інституту адміністративної відповідальності, зокрема за проступки у сфері господарської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійко О. Стан, зміст та перспективи адміністративного права України / О. Андрійко // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 4. – С. 126–131.
2. Про заходи щодо впровадження адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 липня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 943.
3. Колпаков В. Кодекс України про адміністративні правопорушення: пошук нової парадигми / В. Колпаков // Право України. – 2004. – № 7. – С. 85.
4. Додин Е. Административная ответственность в свете Конституции Украины / Е. Додин // Юридичний вісник. – 1997. – № 3. – С. 70–74.
5. Голосніченко І. Проблеми кодифікації норм, що встановлюють адміністративну відповідальність / І. Голосніченко // Право України. – 2002. – № 10. – С. 20–24.
6. Когут О. Окремі питання удосконалення Загальної частини проекту Кодексу України про адміністративні проступки / О. Когут // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3(15). – С. 293–298.
7. Лук'янець Д. Співвідношення принципів презумпції невинуватості і презумпції знання закону в сфері адміністративної відповідальності / Д. Лук'янець // Адвокат. – 2000. – № 2. – С. 9–10.
8. Коліушко І. Зміст та правова природа адміністративної відповідальності / І. Коліушко // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (7–8 грудня 2006 р.) : у 2 ч. – Сімферополь, 2006. – Ч. 2. – С. 198–202.
9. Стефанюк В. Інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб: проблеми теорії та практики / В. Стефанюк, І. Голосніченко, М. Михеєнко // Право України. – 1999. – № 9. – С. 6–9.
10. Банчук О. Реформа інституту адміністративної відповідальності в Україні: проблеми та варіанти їх вирішення / О. Банчук // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць / редкол. : С. Ківалов (голов. ред) та ін. ; відп. за вип. Ю. Оборотов. – О. : Юридична література, 2007. – Вип. 35. – С. 288–292.
11. Авер'янов Б. Актуальні питання правового регулювання адміністративної відповідальності / Б. Авер'янов, Д. Лук'янець, Н. Хорошак // Часопис Київського університету права. – 2003. – № 1. – С. 19–23.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.01.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 25. – Ст. 263.
13. Господарський кодекс України : прийнятий 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.